

Απόστολος Πιερρής

ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ
ΤΗΣ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΥ
ΤΟΥ ΚΛΑΣΣΙΚΟΥ

*Ο Αλκμάν και η Αρχή της Λυρικής Ποίησης,
 τα Λακωνικά και Διοσκουρικά Ανάγλυφα*

Ερευνώντας τα ιστορικά, μυθολογικά και αρχαιολογικά δεδομένα για την πολυσήμαντο λατρεία της **Ορθίας Αρτέμιδος**, μελετήσαμε το σωζόμενο Παρθένιο του Αλκμάννα για να δούμε πραγματολογικά την πολιτισμική διάσταση της θρησκευολογικής μεταβολής **από μια Δελεγική σε μια Δωρική Θεότητα**. Μεταβαίνουμε από μια φθινοπωρινή τελετουργία γονιμότητας επί πεδίου χθόνιας θηλότητας, σε μια υμνολογία του κάλλους από την παρθενική ακμή. Του αυτού είδους μετάλλαξη διαπιστώσαμε και επί αρρενικού πεδίου, από την αιματηρή θυσία κατά την ιεροτελεστία της άνοιξης, στην Διαμαστίγωση και τους εαρινούς γυμνικούς και μουσικούς αγώνες.

Αφ' ενός αυτή η έρευνά μας.

Και αφ' ετέρου η επίμονη ανάλυση που διεξάγουμε για την Δωρική ουσία του κλασσικού Ελληνισμού, για την ιδιοταυτότητα αυτής της ουσίας, για την αυθεντική αρχετυπική πραγμάτωση της Δωρικής ιδέας στην αρχαϊκή Σπάρτη,

για την Δωρική πνοή (Έρως) αφιέρωσης στην τελειότητα της ανθρωπίνης φύσης ως εορτή της αιωνιότητας,

για την συμπαρακολουθούσα σχετική απαξίωση της μέριμνας στις ανάγκες του χρόνου και κατά τους τρεις πυλώνες αυτής της εργώδους ασχολίας που προσηλώνει την ψυχή στην χρονική διάρκεια, [κατά την (ψευδώνυμο) «διαιώνιση» του είδους και την οικογένεια, κατά την επιβίωση και την οικονομία και τον πλούτο, και κατά την εξουσία σε ζωτικό χώρο και την κυριαρχία και ηγεμονία – κατά «την επιθυμία της σαρκός και την επιθυμία των οφθαλμών και την αλαζονεία του βίου»] - ,

και τέλος η ίδια επίμονη μελέτη για τις ιστορικές συνέπειες της Δωρικής Επανάστασης του Ελληνισμού, για την ακαταλληλότητα του πνεύματός μας στην επιτυχή διαχείριση των χρονικών αναγκών με μεθοδικά οργανωτική αποτελεσματικότητα και κατά τους τρεις πυλώνες της μέριμνας, και ιδίως κατά την ηγεμονική κυριαρχία εκτεταμένων πεδίων ολοκλήρωσης πέραν της πόλης και της κοινότητας --- .

Αφ' ενός εκείνο και αφ' ετέρου όλα αυτά στην οργανική τους ολότητα, επιβάλλουν την επικέντρωση της ερευνητικής προσοχής μας στην γένεση και φύση της Λυρικής ποίησης και του Μέλους στην Σπάρτη του πρώτου ημίσεος του 7^{ου} αιώνα π.Χ.

Ο Αλκμάν εκ Σάρδεων (Fr. 8 Calame) αρχίζει την Λυρική ποίηση, ο Λέσβιος Τέρπανδρος ιδρύει την «πρώτη κατάσταση της μουσικής» στην Σπάρτη (όπου και ενίκησε τα πρώτα Κάρνεια το 676/672 π.Χ., Test. 2 Campbell; cf. Test. 8), οι δε Θαλήτας ο Γορτύνιος, Ξενόδαμος ο Κυθήριος,

Ξενόκριτος ο Λοκρός, Πολύμνηστος ο Κολοφώνιος, και Σακάδας ο Αργείος καθιστούν την «δευτέραν κατάστασιν» (Πλούταρχος, *Περί μουσικής*, 9; η δεύτερη αυτή κατάσταση συνδέεται με την θέσπιση των Γυμνοπαιδιών το 668 π.Χ. – αντιπροσωπεύει την ολιστική τέχνη, ποίηση-μουσική-χορός; Cf. Σωσίβιος FrGrH 595F5 Jacoby, χωρίς την αδικαιολόγητη αθέτηση της φράσης για τις Γυμνοπαιδιές του εκδότη, και με την διόρθωση του Casaubon παρακάτω).

Στο Μουσείο της Σπάρτης εκτίθενται δυο εξαιρετικά σημαντικές ομάδες εκθεμάτων.

1/ Τα μοναδικά Λακωνικά ανάγλυφα.

Είναι χθόνιου χαρακτήρα και ξεκινάνε από την παράσταση του θείου βασιλικού ζεύγους του Κάτω Κόσμου στην διττή του φύση των εφόρων της γέννησης και του θανάτου, της ζωής στην περιοδικότητα του χρόνου, στην σύλληψη της φθινοπωρινής σποράς, την κύηση του χειμώνα, την βλάστηση και άνθιση της άνοιξης, την καρποφορία του θέρους. Ο Άδης ταυτίζεται προς τον Διόνυσο, και η Περσεφόνη προς την Αφροδίτη. –

Θα δούμε και εξηγήσουμε τις μεταβολές στην εικονογραφία των Λακωνικών αναγλύφων, τις μορφολογικές και νοηματολογικές εξελίξεις, μέχρι να φθάσουμε στον Ηρωικό τύπο, και να καταλήξουμε στην ειδωλοποιία του αφηρωισμένου νεκρού.

2/ Τα ανάγλυφα των Διοσκούρων, των Όφεων και της Λελεγικής Τριάδος.

Η πλούσια ποικιλία της εικονογραφίας των Διοσκούρων στο Μουσείο της Σπάρτης, είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική για τον χαρακτήρα της λατρείας των.

Ο συμβολισμός των Διοσκούρων ξεκινάει από την θρησκευτικότητα της χθόνιας γονιμότητας (παρουσία όφεων, ανάγλυφα όφεων). Αποτελούν αρχικά, ως «Δίδυμοι», το συμπλήρωμα και την πηγή του Φαλλικού δυναμικού (ειδωλοποιία των διπλών ιερατικών αμφορέων). Τα «Δόκανα» εκφράζουν την μεταφυσική αρχή της κατοπτρικής συμμετρίας ως θεμελιώδους δομής του όντος (νόμος της συμμετρίας περί άξονα, του δεξιού και αριστερού ως συστατικών μερών της ύπαρξης). Αλλά και σαν βιωματική αρχή δείχνουν την Πύλη εισόδου και εξόδου (Cf. Ετυμολογικόν Μέγα s.v., p. 282.5-7 Sylburg: δόκανα. τάφοι τινές ἐν Λακεδαιμονίᾳ· παρὰ τὸ δέξασθαι τοὺς [αντί του “τάς”] Τυνδαρίδας, φαντασίαν ἔχοντα [αντί του “ἐχούσας”] τάφων ἀνεωγμένων). Η Δωρική τους μετουσίωση από τους «διδύμους» του Διός σε «Διός Κούρους» (κατά το «Διός Φάος» για τον Διόνυσο επαναγεννώμενο εκ των «μηρών» του Διός) επανακαταφάσκει το θεμελιώδες βίωμα του νεαρώδους κάλλους στην ακμή της «ώρας» του όντος ως υπέρτατη αρχή του Ελληνισμού. – Θα μελετήσουμε επί τόπου την εξέλιξη.

Παράλληλα προς τα ανάγλυφα των δισσών Διοσκούρων συναντούμε στην Λακωνία και την τριάδα των Διοσκούρων κατοπτρικά τοποθετημένων εκατέρωθεν μιας αξονικής «Ελένης». Την αξονικότητα της μεσαίας φιγούρας τονίζει η σφιχτή και παγωμένη στάση της και το κλείσιμο των ποδιών ή και το μικρό σαν βάση υποπόδιο, η κατάληψη από

αυτήν συχνά όλου του ύψους από άνω μέχρι κάτω ορίου του αναγλύφου, ο θεός πολοειδής πίλος, σαν αντίστροφος κάλαθος, που φέρει επί της κεφαλής, και τα αλυσοειδή εξαρτήματα που κρέμονται κάθετα από τα δυο της χέρια.

Ο τύπος αυτός των αναγλύφων ανήκει στην μεγάλη ομάδα παραστάσεων της Λελεγικής τριάδας που απαντάται στην ζώνη Λελεγικής παρουσίας από την Καρία και την νοτιοδυτική Μ. Ασία δια των Κυκλάδων στην Λακωνία, και δια της Βορειοανατολικής Μ. Ασίας στην Μακεδονία. Θα τον μελετήσουμε στην Λακωνική του εκδοχή και θα τον συνδέσουμε προς το γλυπτό της γυμνής γυναικείας φιγούρας περιβαλλόμενης εκατέρωθεν περί την μέση από μικρά σε μέγεθος Κουροειδή αγόρια. Θα διευρύνουμε εκεί την αναζήτηση σε άλλα παρόμοια συμπλέγματα από την Μ. Ασία, και θα αναλύσουμε τον συμβολισμό τους που συμπίπτει με αυτόν της Λελεγικής τριάδος: στην βάση βρίσκεται το σήμα του ανδρικού αιδοίου από το Πελασγικό υπόστρωμα της θρησκευτικότητας της χθόνιας γονιμότητας.

[Δείτε τις μελέτες μου *“Στο Μουσείο της Σπάρτης I – VI”*, στον ιστότοπο του Ινστιτούτου, τμήμα Research Projects, κατηγορία «Στο Μουσείο της Σπάρτης». –

Επίσης την μελέτη *«Στοχασμοί εξ Ικαρίας I: Από Αριστερά Δεξιά ή από Δεξιά Αριστερά; Φορές Γραφών και Μεταφυσική των Κατευθύνσεων»* στο ίδιο τμήμα του ιστότοπου, κατηγορία «Δωρικές Μελέτες».

Για το παλαιότερο και καλύτερο χθόνιο Λακωνικό ανάγλυφο (από τα Χρύσαφα, στο Βερολίνο), cf. C. Blümel, *Die archaisch Griechischen Skulpturen der Staatlichen Museen zu Berlin*, pp. 22-25, Abb. 42-44, όπου όμως λανθασμένα ερμηνεύεται ως “Heroenrelief”.

Για την Λελεγική τριάδα cf. F. Chapouthier, *Les Dioscures au service d’une Déesse*.

Για το σύμπλεγμα cf. R. Förtsch, *Kunstverwendung und Kunstlegitimation im archaischen und frühklassischen Sparta*, Abb. 328-331; C. M. Stibbe, *Das Andere Sparta*, pp. 247-253; M. Pipili, *Laconian Iconography of the 6th Century B.C.*, pp. 58-60.

Έργο αναφοράς παραμένει το M. N. Tod, A. J. B. Wace, *A Catalogue of the Sparta Museum*, 1906, Εισαγωγή στα γλυπτά, pp. 102-118 και περιγραφή στα σχετικά συγκεκριμένα εκθέματα].